

INSEKTENPLAGEN IN BOSSEN EN ANDERE
HOUTOPSTANDEN IN 1961 ¹⁾

[453]

door

D. DOOM

Instituut voor toegepast biologisch onderzoek in de natuur (Itbon)

Summary:

INSECT PESTS IN FORESTS AND OTHER LIGNEOUS GROWTH
IN THE NETHERLANDS 1960

Probably the almost continuous rainspell as from June, especially in the central and eastern part of our country, caused unfavourable conditions for the development of certain insect species. Expected pests by Pine Sawflies and the Satin Moth for instance were kept within moderate limits.

The available data on infestation by forest insects in 1960 are summarized in tables I and II.

*Of the insects living on conifers the Geometrid *Boarmia histortata* Goeze has to be mentioned in the first place. In May the same larchwood in Drente was defoliated again, as also happened last year. The second generation, however, was not observed anymore.*

*The Green Spruce Aphid, *Elatobium abietinum* L., was very noxious in the Northeastern Polder and at Leuvenum (Guelders) and caused starvation of Sitka Spruce in the latter place.*

*The Pine Weevil, *Hyllobius abietis* L., was reported as noxious on almost all young plantings.*

*In May, Juniper, principally in Haaksbergen (Ov.), discoloured to brown as a result of Juniper Webworm attack (*Dichomeris marginella* F.). It is the first time since 1940 this moth became numerous.*

*On foliage trees the Chrysomelids *Haltica quercetorum* Foudr. and *Agelastica alni* L. locally defoliated their host plants.*

*Various dune plants in North- and South-Holland, as Cardinal Flower and *Prunus* sp., were defoliated by *Hyponomeuta* sp., and so was hawthorn in Limburg.*

De in dit overzicht verwerkte gegevens over aantastingen in onze bossen en andere houtopstanden in 1960 zijn voornamelijk afkomstig van waarnemers van het Itbon; hier en daar werden eigen bevindingen toegevoegd. Aan allen die aan de enquête hun medewerking verleenden en ons daardoor in staat stelden dit overzicht samen te stellen, betuigen wij onze oprechte dank. De verkregen gegevens zijn samengevat in de tabellen I en II.

Voor de namen van de insekten is gevolgd: „Nederlandse namen van geleedpotige dieren schadelijk voor de voornaamste land- en tuinbouw-

¹⁾ Tevens Mededeling Nr. 54, 1961 van het Itbon.

gewassen" (1), „Nederlandse Bosinsekten" (2) en „Waldkrankheiten" (3); voor de plantnamen: „De namen van onze voornaamste houtgewassen" (4).

Tabel I. De in 1960 schadelijk opgetreden insecten, gerangschikt naar het beschadigde gewas.

Table I. The insect pests of 1960, grouped according to their host plants.

Plantesoort/ <i>Plant species</i>	Aangetast door/ <i>Attacked by</i>
Pinus sylvestris L.	Myelophilus piniperda L. Hylobius abietis L. Hylastes ater Payk. Pissodes sp. Strophosomus rufipes Steph. Evetria (= Retinia) buoliana Schiff. Diprion pini L. Diprion pallidum Kl.
Pinus nigra Arn. var. austriaca Asch. et Graebn	Myelophilus piniperda L. Pissodes sp. Ernobius nigrinus St. Evetria (= Retinia) buoliana Schiff. Retinia sylvestrana Cust. Dendroctonus micans Kug. Strophosomus sp.
Pinus Pinaster Ait. Picea Abies Karst.	Ips typographus L. Ips chalcographus L. Pristiphora abietina Chr. (= Lygeaonematus abietinum Htg.) Elatobium abietinum Wlk. Sacchiphantes abietis L. Paratetranychus ununquus Jac. Dendroctonus micans Kug.
Picea sitchensis Garr.	Ips typographus L. Ips chalcographus L. Elatobium abietinum Wlk. ? Pineus pineoides Chol.
Pseudotsuga taxifolia Britt.	Hylobius abietis L. Hylastes ater Payk. Brachyderes incanus L. Strophosomus sp. Ips typographus L. Ips chalcographus L. Coleophora laricella Hb. Gilletteella cooleyi Gill.
Larix leptolepis Gord.	Hylobius abietis L. Strophosomus sp. Boarmia bistortata Goeze Coleophora laricella Hb. Pristiphora (= Lygeaonematus) laricis, Htg. Dreyfusia nordmannianae Rtzb. (= D. nüsslini C.B.)
Abies Nordmanniana Spach	Strophosomus sp.
Abies grandis Lindl.	Dichomeris marginella F.
Juniperus communis L.	Coleophora laricella Hb.
Tsuga sp.	Haltica quercetorum Foudr. (= H. erucae Ol.)
Quercus robur L.	Polyphylla fullo L. Strophosomus sp. Tortrix viridana L. Operophtera brumata L. Erannis defoliaria Cl. Euproctis chrysorrhoea L. Malacosoma neustria L.

Plantesoort/ <i>Plant species</i>	Aangetast door/ <i>Attacked by</i>
<i>Fagus sylvatica</i> L.	Rhynchaenus (= Orchestes) fagi L.
<i>Populus</i> sp.	Pryllapococcus fagi L. Cryptorrhynchus lapathi L. Saperda carcharias L. Saperda populnea L. Phyllodecta vulgatissima L. Cossus cossus L. Stilpnotia (= Leucoma) salicis L. Smerinthus populi L. Gypsonoma aceriana Dup. Pemphigus sp.
<i>Populus Gelrica</i> Houtz.	Saperda populnea L. Stilpnotia (= Leucoma) salicis L.
<i>Salix</i> sp.	Cryptorrhynchus lapathi L. Phyllodecta vulgatissima L. Phyllodecta sp. Saperda sp. Cossus cossus L. Pontania capreae L. Rhabdophaga terminalis H. Lw. Schizotetranychus schizopus Zacher Agelastica alni L. Cossus cossus L. Operophtera brumata L. Malacosoma neustria L. ? Eriosoma patchae Börn. et Bl. Eriosoma lanuginosum Htg.
<i>Alnus</i> sp.	Polyphylla fullo L.
<i>Fraxinus</i> sp.	Caliroa annulipes Klq.
<i>Ulmus</i> sp.	Pterocallis tiliae L.
<i>Ulmus campestris</i> Mill. var. <i>suberosa</i> Wahlb.	Eotetranychus telarius L.
<i>Betula</i> sp.	Hyponomeuta sp.
<i>Tilia</i> sp.	Caliroa limacina Retz.
<i>Prunus</i> sp.	Polyphylla fullo L.
<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	Hyponomeuta padellus malinellus Zll.
<i>Crataegus</i> sp.	Euproctis chrysorrhoea L.
<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	Euproctis chrysorrhoea L.
<i>Euonymus europaea</i> L.	Cacoesia rosana L.
<i>Ligustrum vulgare</i> L.	Hyponomeuta evonymellus L.
<i>Calluna vulgaris</i> Hull	Euproctis chrysorrhoea L.
	Sphinx ligustri L.
	Lochmea suturalis Thoms.

Tabel II. De graad van aantasting in de verschillende provincies.

Table II. Degree of infestation in the different provinces of the Netherlands.

a = Ernstige aantasting
(waaronder kaalvreterij)
b = Matige aantasting
c = Lichte aantasting

a = Heavy infestation (among which
defoliation)
b = Moderate infestation
c = Light infestation

Insektesoort/ <i>Insect species</i>	Provincies/ <i>Provinces</i>									
	Friesland	Drente	Overijssel *)	Gelderl. **)	Utrecht	N. Holland	Z. Holland	Zeeland	Nrd. brabant	Limburg
<i>Hylobius abietis</i> L.	b	bc	abc	b	c				ab	
<i>Myelophilus piniperda</i> L.	bc	c	c	b	c	a			c	b
<i>Strophosomus</i> sp.			b	b	c					
<i>Pissodes notatus</i> F.	b	c	b	a						
<i>Hylastes ater</i> Payk.										
<i>Brachyderes incanus</i> L.		ac								
<i>Ips</i> sp.		c								
<i>Dendroctonus micans</i> Kug.										
<i>Ernobius nigrinus</i> Sturm						b				
<i>Cryptorrhynchus lapathi</i> L.			b	b				c	c	
<i>Agelastica alni</i> L.	c	a	c			a	b		b	
<i>Phyllodecta</i> sp.		c	c			a	b		b	
<i>Haltica quercetorum</i> Foudr. (= <i>H. eruae</i> Ol.)	ab		a	a					b	
<i>Rhynchaenus</i> (= <i>H. eruae</i> Ol.)			c	c						
<i>Saperda carcharias</i> L.				c						
<i>Saperda populnea</i> L.		ab								
<i>Polyphylla fullo</i> L.						c	b			
<i>Lochmea suturalis</i> Thoms.			c							
<i>Coleophora laricella</i> Hb.	b	bc	bc	bc	b	c			bc	b
<i>Boarmia bistortata</i> Goeze		a								
<i>Evetria</i> (= <i>Retinia</i>) <i>buoliana</i> Schiff.				b		c	c			
<i>Dichomyia marginella</i> F.			a	b						
<i>Retinia sylvestrana</i> Curt.	c									
<i>Hyponomeuta evonymellus</i> L.			a	b		ab	ab			a
<i>Hyponomeuta padellus malinellus</i> Zll.			a	a		ab	ac	b		a
<i>Euproctis chrysorrhoea</i> L.						ac	c		c	
<i>Tortrix viridana</i> L.	c	b	bc	c	b	c				
<i>Operapoptera brumata</i> L.			a	b		b				
<i>Erannis defoliaria</i> Cl.						b				
<i>Malacosoma neustria</i> L.	a			b		b				
<i>Stilpnosia</i> (= <i>Leucoma</i>) <i>salicis</i> L.			a						b	
<i>Cossus cossus</i> L.			c			bc		c		
<i>Smerinthus populi</i> L.			a							
<i>Gypsonoma aceriana</i> Dup.			a							
<i>Cacoesia rosana</i> L.						bc				
<i>Sphyx ligustri</i> L.						c				
<i>Diprion pini</i> L.				b						b
<i>Diprion pallidum</i> Kl.			b							
<i>Pristiphora</i> (= <i>Lygaeonematus</i>) <i>laricis</i> Htg.			c			c				
<i>Pristiphora abietina</i> Chr. (= <i>Lygaeonematus abietinum</i> Htg.)			c							
<i>Caliroa annulipes</i> Kl.						c				
<i>Caliroa limacina</i> Retz.					b					

Insektesoort/ <i>Insect species</i>	Provincies/ <i>Provinces</i>									
	Friesland	Drente	Overijssel *)	Gelderl. **)	Utrecht	N. Holland	Z. Holland	Zeeland	Nrd.brabant	Limburg
<i>Pontania capreae</i> L.								a		
<i>Rhabdophaga terminalis</i> H. Lw.								c		
<i>Elatobium abietinum</i> Wlk.			a	a		b				
<i>Gilletteella cooleyi</i> Gill.		c	bc	b		bc			a	b
<i>Sacchiphantes abietis</i> L.			b	b					ab	
<i>Dreyfusia nordmannianae</i> Rtz. (= <i>D. nüsslini</i> C. B.)			b							
? <i>Pineus pineoides</i> Chol.						c				
<i>Phyllaphis fagi</i> L.				b	a	c			b	
<i>Cryptococcus fagi</i> Bärsp.			bc	c		c				
<i>Pterocallis tiliae</i> L.				b	b	c	ac			
<i>Eriosoma lanuginosum</i> Htg				b				b		
? <i>Eriosoma patchae</i> Börn. et Bl.										
<i>Pemphigus</i> sp.								b		
<i>Eotetranychus telarius</i> L.			b		c		b		b	
<i>Paratetranychus ununguis</i> Jac.							b		b	
<i>Schizotetranychus schizopus</i> Zach.						c				

*) inclusief de N.O. Polder.

**) inclusief Oostelijk Flevoland.

Kenmerkte in 1959 het klimaat zich in het bijzonder door zijn langdurige droogte, in 1960 was er vooral in het midden en oosten van ons land vanaf juni vrijwel een voortdurende regenval, gepaard gaande met een gemiddeld lagere temperatuur.

Het is niet onwaarschijnlijk dat deze omstandigheid een massale ontwikkeling van bepaalde insektesoorten ongunstig heeft beïnvloed. Een plaag van *Diprion pini* L. die dit jaar werd verwacht, bleef uit; slechts deden zich enkele lokale aantastingen van beperkte betekenis voor. Van een massaal optreden van rupsen van de satijnvlinder was eveneens weinig sprake. In het populierengebied van België zou dit insect zelfs geen schade hebben veroorzaakt.

Onderstaand worden de voornaamste aantastingen in 1960 met betrekking tot hun plaats van voorkomen gespecificeerd behandeld.

Kevers (Coleoptera)

De voor de bosbouw vooral in jong plantsoen zo gevreesde snuitkever, namelijk de grote dennesnuittor — *Hylobius abietis* L. —, werd in jonge dennen-, lariks- en douglasbeplantingen als zeer schadelijk gemeld uit Esbeek en Putte (Nbr.) en uit Heerde en Putten (Gld.). Berichten van matige aantastingen kwamen van de boswachterijen Grollo, Borger, Ruinen en Appelscha (Dr.); voorts uit Hummelo, Schaarsbergen, Zundert en Ameland.

De dennescheerder — *Myelophilus piniperda* L. — werd zeer talrijk op

Ameland aangetroffen; bovendien nog in Opsterland (Fr.) op diverse Pinussoorten. De Oostenrijkse den ondervond van dit insect grote schade in de duinbeplantingen bij Castricum en in de boswachterij Noordwijk.

Van de overige op naaldhout als schadelijk opgegeven keversoorten noemen wij: *Strophosomus* sp., o.a. in Ommen (Ov.), Hummelo, Borculo, Gorssel en Zelhem (Gld.) en Maarheze (Nbr.); de zwarte dennebastkever — *Hylastes ater* Payk — aan jonge dennen en douglas in de omgeving van de Woeste Hoeve (Beekbergen), Hummelo en elders in de Gelderse Achterhoek.

Van de op loofhout levende schadelijke keversoorten blijkt de groep der „haantjes” zich op verscheidene plaatsen massaal te hebben ontwikkeld. Zo werd de eikeaardvlo — *Haltica quercetorum* Foudr. (= *H. erucae* Ol.) — door zijn bladvreterij aan eikenbezaaiing en eikehakhout als zeer schadelijk gemeld uit Hardenberg (Ov.), Voorst (Gld.), Opsterland en Gaasterland (Fr.) en Rosmalen (Nbr.).

Het elzahaantje — *Agelastica alni* L. — kwam talrijk voor op de elzen in het Amsterdamse Bos en langs de Zuiderzeeweg, in de omgeving van Ommen en Udenhout. Aantastingen van minder grote betekenis zijn in parken te Voorschoten gemeld.

Het wilgehaantje — *Phyllodecta* sp. — veroorzaakte langs de Zuiderzeeweg en in parken te Voorschoten tamelijke schade. Uit St. Oedenrode en Liempde (Nbr.) werd ons een massaal voorkomen van het blauwe wilgehaantje — *Ph. vulgatissima* L. — op wilg en populier gemeld.

De elzesnuitkever — *Cryptorrhynchus lapathi* L. — was blijkens de berichten dit jaar minder schadelijk dan in het vorige. Voornamelijk in grienden was hij nog van enige betekenis, bijvoorbeeld in de uiterwaarden bij Zevenaar, en in het complex Doornebroek bij Zwolle. Aan populier werd slechts geringe activiteit gemeld bij Steenberg (Nbr.) en op het eiland Tholen.

De kleine populiëreboktor — *Saperda populnea* L. — heeft in de boswachterijen Grollo en Schoonlo aan jonge beplantingen van *Populus Gelrica* zware schade aangericht.

Vlinders (Lepidoptera).

Het lariksmotje — *Coleophora laricella* Hb. — werd ook dit jaar als een algemeen op lariks voorkomend insect gemeld. Van betekenis waren de aantastingen in de houtvesterij Emmen en bij Venlo. In eerstgenoemde werd behalve lariks ook douglas- en tsugaspar aangetast.

De spanrups — *Boarmia bistortata* Goeze — vrat, zoals werd verwacht, in het voorjaar een groot lariks-complex kaal in de boswachterijen Grollo en Schoonlo (Dr.). Waarschijnlijk als gevolg van verhongering, grote parasitaire activiteit en de klimatologische omstandigheden werd geen 2e generatie meer aangetroffen.

Rupsen van stippelmotten — *Hyponomeuta* sp. — waren dit jaar, evenals in 1959, buitengewoon talrijk. In de duinstreek en in plantsoenen (Zandvoort, Zwolle, Venlo, Velsen, Bloemendaal, Amsterdamse Bos, Vondelpark en Haagse Bos) werd kardinaalsmuts geheel kaalgevreten. Evenzo verging het meidoorn en prunus op vele plaatsen in Limburg, Noord- en Zuid-Holland.

De groene eikebladroller — *Tortrix viridana* L. — veroorzaakte tamelijk grote schade aan eik in de boswachterij Norg (Dr.). Berichten van ma-

tige aantastingen bereikten ons uit Baarn, Ommen, Emmen, Odoorn en Sleen.

Volgens een bericht uit Kampen werd in Schokland (N.O. Polder) de es zwaar aangetast door rupsen van de kleine wintervlinder, *Operophtera brumata* L.

Rupsen van de bastaardsatijnvlinder — *Euproctis chrysorrhoea* L. — veroorzaakten kaalvreterij van duindoorn op Terschelling en van kardinaalsmuts en meidoorn in diverse plantsoenen in Hilversum.

De satijnvlinder — *Stilpnotia* (= *Leucoma*) *salicis* L. — had ook dit jaar de tendens tot massale vermeerdering. Een begin hiervan, met plaatselijke ontbladering van populier, werd gemeld uit Best en Liempde; evenzo uit Kampen in een wegbepanting in de Noordoostpolder. Misschien als gevolg van het natte en gure weer bereikte in Noordbrabant een groot deel van de rupsen het volwassen stadium niet en stierf of ging in noodverpoping.

De ringelrups — *Malacosoma neustria* L. — ontbladerde in de Imbos (Gld.) de inlandse eik, in Amsterdam de iep en in Gaasterland de meidoorn.

Wegbepantingen van populier in de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland werden plaatselijk zwaar aangetast met kaalvreterij door de populierpijlstaart, *Smerinthus populi* L.

Uit Amsterdam werd bericht dat populier, wilg en els door de wilgehoutrups — *Cossus cossus* L. — belangrijk waren aangetast. Uit Zwolle werd gemeld dat in Broeke Elshof populier in belangrijke mate door de populierescheutboorder — *Gypsonoma aceriana* Dup. — is aangetast.

Jeneverbesstruiken in de omgeving van Haaksbergen (Ov.) werden geheel bruin als gevolg van een aantasting in het voorjaar door rupsen van de jeneverbesspinselmot, *Dichomeris marginella* F. In mindere mate werd hetzelfde schadebeeld aangetroffen in de omgeving van De Steeg en in Arnhem. Het is de eerste keer sinds 1940, dat deze rups zo talrijk is. Toen was het vooral het jeneverbessenreservaat van de Hoge Veluwe, dat van de aantasting te lijden had.

Bladwespen (Hymenoptera).

De dennebladwespen, *Diprion pini* L. en *D. pallidum* Kl., die in 1959 een plaag hadden veroorzaakt resp. in Oldebroek en in Rechteren, kwamen dit jaar nog wel tot verhoogde activiteit zonder echter tot een plaag te geraken. In Oldebroek was het de 2e generatie, in Rechteren de 1e generatie die talrijk werd. Aan de Peelrand werd eveneens een matige aantasting door *D. pini* gemeld.

De vruchtboombladwesp — *Caliroa limacina* Retz. — was volgens een bericht uit Bilthoven schadelijk op *Prunus cerasifera* in De Bilt.

De bladeren van wilgen op een kwekerij in 's-Heer Hendrikskinderen (Z.) waren zwaar bezet met gallen van de galwesp, *Pontania capreae* L.

Muggen (Nematocera).

Wilgen in 's-Heer Arendskerke, 's-Heer Hendrikskinderen en Heinkensand (Z.) werden in lichte mate aangetast door de wilgetopgalmug, *Rhabdophaga terminalis* H. Lw.

Luizen (Hemiptera).

Van de op naaldhout levende planteluizen moet in de eerste plaats de groene sparreluis — *Elatobium abietinum* Wlk. — worden vermeld omdat hij plaatselijk zo massaal voorkwam, dat vooral sitkaspar erdoor werd ont-naald. Dit was o.a. het geval in de Noordoostpolder, het Leuvenumse Bos en op het eiland Texel. Naar ons voorts is medegedeeld, moest de sitka-aanplant in het Leuvenumse Bos hierdoor worden geveld.

De douglaswolluis — *Gilletteella cooleyi* Gill. — kwam in Boxtel zeer massaal voor. Iets minder talrijk trad hij op in het Amsterdamse Bos en De Eese bij Willemsoord (Ov.).

De gele sparregalluis — *Sacchiphantes abietis* L. — veroorzaakte in Midden-Limburg een zware galbezetting aan twijgen van fijnspar. Iets minder sterk werd de fijnspar erdoor aangetast in Hellendoorn (Ov.) en bij 's-Heerenberg (Gld.).

In verscheidene plantsoenen in Zwolle werd de Nordmannen aange-tast door de zilversparwolluis, *Dreyfusia nordmanniana* Rtz. (= *D. nüsslini* C. B.).

Over de op loofhout levende luizesoorten werd bericht dat beuk in de houtvesterij Utrecht zeer talrijk was bezet met de beukebladluis, *Phyl-laphis fagi* L., en in mindere mate in Boxtel (Nbr.), Bergen en Bakkum (N.H.).

De lindebladluis — *Pterocallis tiliae* L. — werd nog massaal aangetrof-fen op linde in straatbeplantingen van Den Haag en Rotterdam; ook op de Maliebaan te Utrecht werd deze luis talrijk op linde opgemerkt.

Mijten (Acarina).

Van de groep der spintmijten is de sparrespintmijt — *Paratetranychus ununguis* Jac. — van enige betekenis geweest op fijnspar in Schijndel (Nbr.).

Literatuur:

1. Nederlandse namen van geleedpotige dieren schadelijk voor de voornaamste land-en tuinbouwgewassen. Ned. Planteziektenkundige Ver. 1958.
2. Nederlandse bosinsecten. Ned. Bosbouw Ver. 1950.
3. F. Schwardtfejer, Die Waldkrankheiten. Berlin, Hamburg, 1957.
4. De namen van onze voornaamste houtgewassen. Ned. Bosbouw Ver. 1948.